

УДК 377.1:006.42

**Колісник Н. В.**

кандидат педагогічних наук,  
науковий співробітник лабораторії  
науков-методичного супроводу  
підготовки фахівців у коледжах і  
технікумах ІПТО НАПН України

## ОСОБЛИВОСТІ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

**Анотація.** У статті висвітлено особливості стандартизації професійно-технічної освіти в різних країнах світу. Охарактеризовано концепцію освіти упродовж життя людини. Описано готовність викладачів до запровадження освітніх стандартів, запропоновано заходи задля підвищення рівня педагогічної майстерності у сфері стандартизації освіти на компетентнісному підході.

**Ключові слова:** стандартизація, молодші спеціалісти, політика у сфері стандартизації, підготовка, компетентнісний підхід.

**Постановка проблеми.** Стрімкий розвиток ринкових відносин формулює чіткі орієнтири професійної освіти та визначає головною метою всіх суб'єктів освітнього процесу необхідність врахування сучасних соціально-економічних реалій ринку праці та трансформування їх у відповідні освітні програми професійно-технічної освіти. Проаналізувавши ряд законодавчих документів у сфері освіти національного та міжнародного рівнів, можна з впевненістю стверджувати, що освітні цілі формуються не просто на рівні держави, а на міжнаціональному та міжнародному рівнях, коли основні цілі та пріоритети освіти є стратегічними орієнтирами міжнародної спільноти і проголошуються в міжнародних конвенціях та документах. Державі відводиться роль розробника освітньої політики, спрямованої безпосередньо на інтеграцію в міжнародні співтовариства. Дослідження і запровадження провідного закордонного досвіду є нагальним, оскільки вимоги світової спільноти до фахівців наголошують на новій філософії освіти. Модернізація освітньої галузі відбувається у відповідності з «Концепцією розвитку професійно – технічної освіти в Україні» і спрямовується на створення оптимальних умов для інноваційного розвитку та професійного зростання студентів у професійних навчальних закладах

зادля забезпечення кваліфікованими робітниками всіх галузей економіки, малого й середнього бізнесу. Проаналізувавши прогностичні дослідження можна стверджувати, що потреба у висококваліфікованих робітниках зростатиме і надалі, це спричинено прогресуючим розвитком техніки, технологій та організаційних процесів на виробництвах малого і середнього бізнесу, внаслідок чого вимоги до виконавців постійно зростають. Професійно-технічні навчальні заклади, які відповідають за професійну підготовку кадрів та перепідготовку дорослого населення з метою його працевлаштування за набутими професіями та підвищення отриманої раніше кваліфікації, повинні мати добре налагоджені відносини з підприємствами та роботодавцями, що надає можливість забезпечити відповідність навчальних планів і програм вимогам ринку праці.

Проблемі вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців, проектуванню її змісту присвячені праці вітчизняних і зарубіжних вчених: Ю. Бабанського, С. Батишева, А. Беляєвої, С. Гончаренка, Е. Зеєра, В. Краєвського, В. Ледньова, М. Махмутова, С. Маркової, Н. Ничкало, О. Новикова та ін. Проблеми професійної освіти і навчання в контексті європейської інтеграції досліджували З. Вятровський, Є. Квятковський, Т. Новацький, Ф. Шльосек та ін. Згідно з дослідженнями з проблем порівняльної професійної педагогіки Н. Абашкіної, Т. Десятова, В. Кудіна, Н. Ничкало, Л. Пуховської, М. Туленкова, О. Щербак підготовка сучасного виробничого персоналу в країнах ЄС є складовою загальноєвропейської стратегії зайнятості й економічного розвитку і контролюється на найвищому політичному рівні.

*Виклад основного матеріалу.* Міждержавного значення набуває проблема стандартизації в національних системах професійно-технічної освіти та навчання в умовах стрімкого розвитку економіки, зміни інтеграційних і глобалізаційних процесів. Її актуалізація в ХХІ столітті викликана потребами реалізації Концепції освіти упродовж життя людини. Невід'ємною умовою ефективності цього процесу є нове осмислення освіти,

її гнучкість, різноаспектність, доступність в часі й просторі, врахування галузевих і регіональних особливостей та світових тенденцій.

Переважна більшість країн трактує мету стандартів професійної освіти як «забезпечення зв'язку між професійною підготовкою та економічним сектором, в якому учасники цього процесу мають змогу знайти роботу після одержаної підготовки». Міжнародні експерти визнали, що стандарти професійної освіти мають «забезпечувати суміщення різних дипломів/атестатів у країні», а також «обумовлювати кваліфікаційні вимоги, що визначаються у державах-країнах ЄС» [6].

Концепція освіти упродовж життя, прогресивні ідеї якої викладено в документах і матеріалах міжнародних організацій, зокрема в доповіді «Освіта: невідомий скарб» та в Рекомендаціях ЮНЕСКО і Міжнародної організації праці «Технічна і професійна освіта та підготовка для ХХІ століття», та в інших міжнародних документах, на основі яких відбувається підготовка конкурентоспроможного виробничого персоналу у ХХІ столітті, звернули особливу увагу на проблеми професійної освіти і навчання в умовах європейської інтеграції. Вкрай важливою на нашу думку є Лісабонська резолюція (2000 р.), суть якої полягає в обґрунтуванні положення щодо взаємодії «між політикою в галузі економіки, зайнятості і розвитку людських ресурсів на основі забезпечення високоякісної професійної освіти і навчання та підвищення ефективності використання інвестицій в людські ресурси».

Сучасні моделі та стратегії у галузі професійно-технічної освіти у країнах ЄС формуються при безпосередній та активній участі соціальних партнерів, які забезпечують взаємозв'язок професійно-технічної освіти з роботодавцями та реальними вимогами економіки. Будь-які інновації проходять шлях широкого обговорення в суспільстві, так як вони торкнуться не лише держави і роботодавців, а й громадян, які є суб'єктами системи професійно-технічної освіти.

Необхідно зазначити, що в умовах активної стандартизації, яка характеризує сучасний розвиток освітньої системи закордонних держав, сам

термін «стандарт» і досі залишається предметом широкого обговорення, а в кожній країні проблеми стандартизації змісту та уніфікації контролю за якістю мають свої особливості.

Зміст ключових понять, пов'язаних зі стандартизацією у професійній освіті і навчанні, викладено в унікальній праці «Лексикон педагогіки праці». Його автор систематизував 1900 понять тісно пов'язаних з вільним ринком праці, узгодженням польського права з вимогами Європейського Союзу, а також зі змінами, зумовленими інформаційно-технологічним розвитком. Т. Новацький обґрунтував авторське трактування поняття «стандарт професійних кваліфікацій - це обумовлені представниками освіти, ринку праці, соціальними партнерами різних господарських галузей норми вимог для визначеного рівня й структури кваліфікацій, що описують комплекс обов'язкових умінь, знань і психофізичних якостей, необхідних для виконання завдань, які виокремлені в конкретній професії» [7].

Фінський підхід до стандартизації базується на чітких прогнозах світових змін ринків праці і торгівлі, виявленні перспективних зон концентрації національних ресурсів, залученні більшої кількості коштів та використанні найновішої законодавчо-демократичної – моделі реформи. У Фінляндії функціонує чітка система класифікації у галузі професійної освіти, яка поділяється на сектори, сектори – на профілі, а профілі – на спеціальності. Фінська політика в галузі освіти націлена на підвищення рівня навчальних досягнень учнів, а завдяки гнучкості системи освіти працівники різних навчальних закладів мають змогу навчатись одне в одного, що веде до повсюдного поширення найкращих нових підходів в освіті. [4, с. 164-176]

У Великій Британії освітні стандарти розробляються і функціонують на основі урядового документа «Національний навчальний план» – NS, створеного в 1987 році і введеного поетапно в 1991-1995 р.р. та Закону про освіту. Об'єктами стандартизації професійної освіти Великої Британії виступають: навчальні плани та контроль над ними; робота освітньої установи в рамках державної програми; екзаменаційні вимоги; рівні

кваліфікації; професійна освіта Великої Британії перебуває у віданні Міністерства освіти і науки, а також Міністерства зайнятості [5, с. 78]. У Великій Британії національні професійні стандарти є одним з елементів системи забезпечення якості робочої сили. Професійні стандарти є частиною національної системи кваліфікацій, яка підпорядкована урядові і регулюється Агентством з кваліфікацій та навчальних програм. Крім того, у країні використовують стандарти, які розробляють асоціації роботодавців, коледжі й національні організації з професійної підготовки, що охоплюють відповідний професійний сектор, з їх допомогою освітня діяльність поєднується з ринком праці, тому що саме вони представляють інтереси роботодавців за посередництвом їхніх асоціацій, а робітників – через галузеві профспілки і представників сфери освіти [2, с.145].

Істотною відмінністю німецької системи професійного навчання є концентрація й інтеграція освітніх ресурсів. «Наближення» освіти у відповідності з запитами ринку праці істотно зменшує число помилок під час вибору професії і створює сприятливі умови для наступного перенавчання. Замість створення кількох десятків професійних училищ у різних місцях і розпорошування коштів на забезпечення їхньої матеріально-технічної бази, у нових землях ФНР формуються окружні й земельні центри початкової і середньої професійної освіти, де навчаються найрізноманітнішим професіям і спеціальностям.[1, с. 44]

Датська система профосвіти характеризується високим ступенем участі у ній зацікавлених сторін. Міністерство освіти делегувало відповідальність і повноваження щодо профосвіти соціальним партнерам та професійним коледжам, які відіграють важливу роль в оновленні та адаптації програм профосвіти до потреб ринку праці. На нашу думку, основні принципи та підходи до формування змісту і структури професійної освіти в Данії можуть бути успішно реалізовані і в нашій країні. Використання європейського досвіду у процесі реформування нашої галузі освіти сприятиме підвищенню

професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників всіх галузей економіки.

До компромісного рішення проблем професійної освіти дійшла Франція, залучаючи до розробки й реалізації політики в галузі професійно-технічної освіти соціальних партнерів, таких як: професійні асоціації, торгово-промислові палати, професійні спілки і спілки роботодавців. Соціальні партнери піклуються про матеріальну базу, організацію професійної освіти і навчання в конкретних регіонах та сферах діяльності, а відповідне міністерство призначає, фінансує педагогічних працівників та здійснює контроль за якістю освіти. Досвід Франції може бути корисним для Вітчизняної системи професійно-технічної освіти. Запровадження сучасних виробничих технологій і техніки спричинить кількісну і якісну зміну професійно-кваліфікаційної структури робітників та розвиток їх професійної компетентності. Мова йде про сучасні професії широкого профілю, пов'язані з обслуговуванням, налагодженням, регулюванням, монтажем, ремонтом обладнання, впровадження інформаційних та комунікаційних систем тощо.

Налагоджене конструктивне, взаємовигідне партнерство між навчальними закладами та роботодавцями дасть можливість не просто залучити додаткові ресурси для розвитку системи професійної освіти, але й зробити її більш відкритою та ефективною. Починаючи з 2015 року Міністерством освіти і науки затверджено 22 державних стандарти професійно-технічної освіти, розроблених на компетентнісній основі. Особливістю нових стандартів професійної освіти на компетентнісній основі, є те, що в них відсутні типові навчальні плани і типові навчальні програми з навчальних предметів, виробничого навчання.. Типові (робочі) навчальні програми розробляються навчальним закладом спільно з підприємствами-замовниками робітничих кадрів та погоджуються з регіональними органами освіти. Виділяється базовий навчальний блок та зміст професійних базових компетентностей. Домогтися реального поліпшення в справі підготовки кваліфікованих робітничих кадрів можна за умови посилення методологічної

складової професійно-технічної освіти, впровадження новітніх теорій, концепцій і методів навчання дисциплін, переструктуризації змісту професійно-технічної освіти в напрямі інтеграції спеціальних і загальнотехнічних знань.

Сьогодні професійно-технічний навчальний заклад буде мати право на існування, якщо він є джерелом технологічних та соціальних інновацій, готує компетентних та мобільних майбутніх кваліфікованих робітників, забезпечує соціокультурну та професійну адаптацію своїх випускників. Модернізація змісту професійно-технічної освіти полягає в тому, що професійно-технічна освіта стає невід'ємною складовою безперервної професійної освіти. Особливу значимість набуває наукове розроблення змісту професійно-технічної освіти на основі компетентнісного, особистісно-орієнтованого, інтегровано-розвивального та міжпредметного підходів, що має спрямованість на випереджальний професійно-особистісний саморозвиток майбутніх кваліфікованих робітників.

Професійна підготовка конкурентноспроможних робітників значною мірою залежить від професійної та педагогічної майстерності педагогічних працівників, упровадження інновацій у навчально-виробничий та виховний процес. І те наскільки реалізовано буде політику держави в галузі стандартизації професійно-технічної освіти, також безпосередньо залежить від викладача. Саме тому ми вирішили дослідити готовність викладачів професійно-технічних закладів до запровадження нових стандартів на компетентнісній основі. Задля досягнення мети, нами було опитано 100 викладачів професійно-технічних закладів аграрного спрямування.

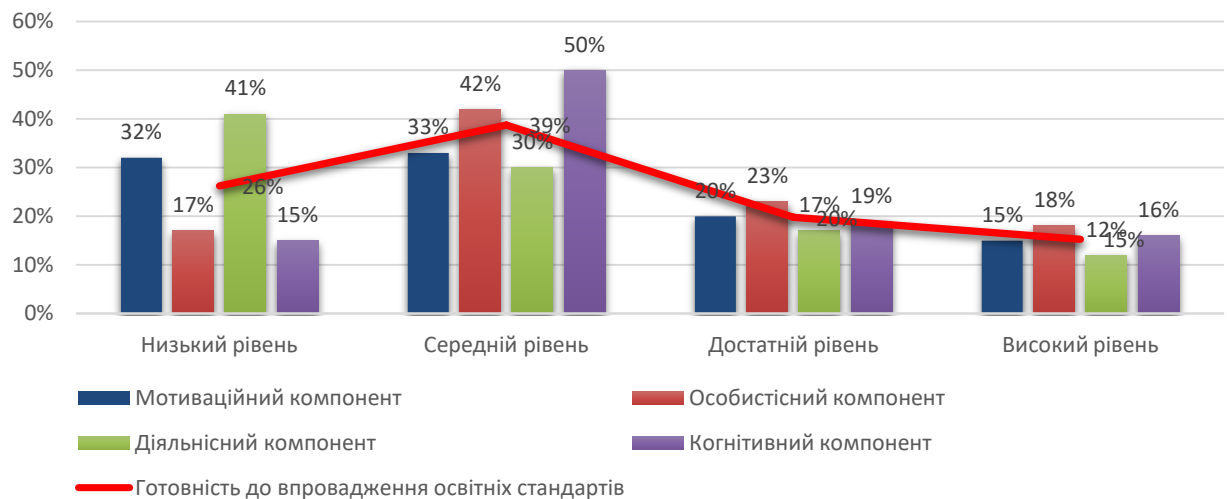


Рис. 1. Результати опитування викладачів навчальних закладів аграрного спрямування

В результаті дослідження нами встановлено, що переважна більшість викладачів доволі низько оцінюють власні можливості при роботі з новими освітніми стандартами та мають значні труднощі із запровадженням компетентнісного підходу в навчальний процес.

Такі результати спричинені тим, що: 59 % викладачів не проявляють цікавості до педагогічних інновацій щодо підготовки молодших спеціалістів у технікумах і коледжах, а віддають перевагу консервативним підходам; 64 % респондентів не розуміють суть компетентнісного підходу в освіті, зміст поняття «компетентність» та не можуть побудувати структуру професійної компетентності випускника; більше 73 % опитаних на недостатньому рівні оцінюють власні уміння відбору, структурування змісту навчання для формування певної компетентності майбутнього молодшого спеціаліста; 74 % не вміють організовувати педагогічний процес, задля продуктивно формувалися професійні якості майбутнього фахівця.

Покращити ситуацію, яка склалася в сучасній системі професійно-технічної освіти можна лише шляхом створення у кращих професійно-технічних закладах системи комплексного методичного забезпечення предметів (професій), що містить відпрацьовані навчальні програми та плани, кращі підручники та навчальні посібники, методики викладання, комплекти



дидактичних матеріалів навчально-наочних посібників за темами, методичні та практичні рекомендації з інтенсифікації та інтеграції навчального процесу.

Крім того, на нашу думку доволі дієвим було б запровадження Фінського підходу в галузі стандартизації освіти. Поширення найкращих підходів та передового досвіду в галузі стандартизації професійно-технічної освіти шляхом проведення майстер-класів, навчальних семінарів та вебінарів, конференцій, консультацій з питань упровадження Державних стандартів, студій з конкретних проблем запровадження стандартів дозволить швидко модернізувати професійно-технічну освіту у відповідності з вимогами суспільства. Швидкоплинні процеси розвитку економіки та суспільства доволі часто змушують людини змінювати не тільки місце роботи, а й опановувати нову професію, що не вкладається у традиційні стереотипи, коли кращим вважався той робітник, який довгий час працював на одному місці. В сучасному суспільстві віддають перевагу мобільному робітникові. Гнучкість і переміщення між професіями – один з найбільш важливих результатів бурхливих технологічних і структурних змін світової економіки. В сучасних соціально-економічних умовах, коли в Україні розвиваються ринкові відносини, а соціальні й економічні зміни в суспільстві, запровадження інформаційних та наукоємних технологій розшарували фахівців на дві категорії: професіоналів високого класу та достатньо освічених, які маючи базову освіту, легко освоюють нові професії можуть та переходити від одного виду професійної діяльності до іншого, з однієї галузі в іншу, залежно від змін в економіці чи за власним бажанням, зміст професійно-технічної освіти має забезпечувати формування у випускників готовності та здатності до професійної мобільності. Сучасна людина повинна мати внутрішню гнучкість, різноманітні інтереси, розуміти важливість саморозвитку та самовдосконалення [3]. Така модернізація освіти, безумовно, викличе перехід на професійне навчання, на побудову моделі цілісної, якісної та ефективної системи професійно – технічної освіти. Адже

лише країна з високоосвіченими фахівцями може досягти успіхів на міжнародній арені.

**Висновки.** Стратегії у галузі професійно-технічної освіти у країнах ЄС формуються при безпосередній та активній участі соціальних партнерів, які забезпечують взаємозв'язок професійно-технічної освіти з роботодавцями та реальними вимогами економіки.

Розвиток національної освіти в умовах входження її до єдиного Європейського економічного простору відбувається з врахуванням створення оптимальних умов для інноваційного розвитку та професійного зростання студентів у професійних навчальних закладах задля забезпечення кваліфікованими робітниками всіх галузей економіки, малого й середнього бізнесу. Все більша частина працездатного населення віддає перевагу тій діяльності, яка максимально дасть змогу реалізувати їх здібності, самостійно приймати рішення, розраховувати на подальше професійне зростання, приділити більше уваги сім'ї, самоосвіті, культурному дозвіллю. Професійно-технічний навчальний заклад має стати джерелом технологічних та соціальних інновацій, готувати компетентних та мобільних майбутніх кваліфікованих робітників, забезпечувати соціокультурну та професійну адаптацію своїх випускників.

### **Список використаних джерел**

1. Вайс Ю. Українсько-німецький проект «Підтримка реформи ПТО в Україні» / Юрген Вайс // Професійно-технічна освіта. – 2005. – № 3. – С. 44–47.
2. Воскресенская Н. М. Опыт разработки стандартов образования в зарубежных странах / Н.М. Воскресенская // Вопр. образования. – 2004. – № 3. – С. 143–161.
3. Іванченко Є. А. Формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання у вищих навчальних закладах: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04 / Іванченко Євгенія Анатоліївна. – Одеса, 2005. – 181 с.
4. Ляшенко Л. М. Реформування професійної освіти у Фінляндії в умовах глобалізації процесів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Лариса Ляшенко – К., 2003. – 176 с. – Бібліогр.: С. 164–174.
5. Питт Д. Разработка учебных стандартов – использование проектов в технологическом образовании Англии 1989-2000 гг. // Мир образования – образование в мире. – 2002. – №2. – С.75-82.
6. Strategia Lizbońska. – posiedzenie Rady Unii Europejskiej w Lizbonie, 23 i 24 marca 2000 g. – Wnioski Prezydencji. WKS.: Europejskie idee i inspiracje edukacyjne – (wybór dokumentów) . – T. Gawlika, Tomasz Kupidury. – Radom. Instytut Technologii Eksploatacji – Państwo wy Instytut Badawczy. – 2005. – S. 28–34.

7. Tadeusz W. Nowacki. Leksykon pedagogiki pracy. – Instytut Technologii Eksploatacji. Wyższa Szkoła pedagogiczna TWP. Wyższa Szkoła pedagogiczna ZNP. Radom, 2004. – 343 p. P.229.

**Колесник Н. В.**

кандидат педагогических наук,  
научный сотрудник лаборатории  
научно-методического сопровождения  
подготовки специалистов в колледжах и  
техникумах ИПТО НАПН Украины

## **ОСОБЕННОСТИ СТАНДАРТИЗАЦИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ И ЗА РУБЕЖОМ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АСПЕКТ**

**Аннотация.** В статье освещены особенности стандартизации профессионально-технического образования в разных странах мира. Охарактеризованы концепцию образования на протяжении жизни человека. Описаны готовность преподавателей к внедрению образовательных стандартов, предложены меры для повышения уровня педагогического мастерства в сфере стандартизации образования на основании компетентностного подхода.

**Ключевые слова:** профессиональная подготовка, профессионально-техническое образование, специалисты, стандартизация профессионально-технического образования.

**N. Kolisnyk**

candidate of pedagogical sciences,  
scientific fellow of the laboratory of  
scientific and methodical support of  
training specialists in colleges and  
technical schools of Institute of vocational  
education of the National Academy of  
Sciences of Ukraine

## **FEATURES OF STANDARDIZATION VOCATIONAL AND TECHNICAL EDUCATION IN UKRAINE AND ABROAD: COMPARATIVE ASPECT**

**Abstract.** The article highlights the peculiarities of standardization of vocational education in different countries of the world. The characteristic concept of education throughout life. Described the willingness of teachers to introduce educational standards.

The measures are proposed to increase the level of pedagogical skills in the field of standardization of education in a competent approach.

**Key words:** standardization, junior specialists, policy in the field of standardization, training, competent approach.

**Реферування.** Розвиток економіки України, як і будь-якої іншої держави, безпосередньо залежить від якості підготовки кадрів, це певною мірою обумовлено запровадженням у виробництво сучасних технологій та модернізацією виробничих засобів. Саме тому велика увага спільноти розвинутих країн світу приділяється підготовці висококваліфікованих фахівців, створенню ефективної системи професійного навчання майбутніх кваліфікованих робітників, що вимагає залучення до провадження освітньої діяльності таких педагогічних працівників, які спроможні забезпечити необхідну якість підготовки фахівців та розвинути в них особистісні та професійні якості котрі так необхідні сучасному суспільству.

*Н.М. Ваніна, кандидат економічних наук,  
доцент, старший науковий співробітник,  
Інститут професійно-технічної освіти  
НАПН України,  
E-mail: nvanina.science@gmail.com*

*Л.О. Котоловец, начальник відділу змісту і  
технологій навчання молодших спеціалістів  
Інститут модернізації змісту освіти,  
E-mail: vmolspec@ukr.net*

## **КОГНІТИВНИЙ КОМПОНЕНТ У СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ КВАЛІФІКОВАНОГО ВИКЛАДАЧА МАШИНОБУДІВНОГО ПРОФІЛЮ**

***Анотація.** Актуальним питанням роботи є проблема розвитку і саморозвитку професійної компетенції викладачів коледжів та технікумів, підвищення їх кваліфікації та принципово нове розуміння сутності професійної діяльності і професійної компетенції кваліфікованого викладача в підготовці фахівців машинобудівного профілю.*

*У даній статті досліджено сутність та роль когнітивного компоненту в структурі професійної компетенції кваліфікованого викладача. Визначено якими критеріями характеризується когнітивний компонент.*

*Проведено опитування педагогічних працівників для з'ясування стану професійної підготовки фахівців машинобудівного профілю на основі сучасних освітніх стандартів та обґрунтування умов забезпечення належного рівня якості й ефективності освітнього процесу в технікумах і коледжах.*

*Було розроблено діагностичну методику «Анкета для вивчення особливостей стандартизації професійної підготовки молодших спеціалістів у технікумах і коледжах за допомогою компонентів професійної компетенції викладача». Власні знання, уміння чи якості за когнітивним компонентом, що були запропоновані в анкеті потрібно було оцінити за десятибальною шкалою. У дослідженні взяли участь 92 особи, в тому числі 73 викладача навчальних закладів машинобудівного спрямування.*

*Аналіз отриманих даних дозволив конкретизувати рівні когнітивного компоненту в підготовці майбутніх фахівців машинобудівного профілю та визначити високу ступінь актуальності проблеми розвитку і саморозвитку професійної компетенції викладача.*

***Ключові слова:** когнітивний компонент, фахівці машинобудівного профілю, структура професійної компетенції, саморозвиток професійної компетенції, стандартизація професійної підготовки молодших спеціалістів.*

**Актуальність (Introduction).** Нормативною вимогою до діяльності сучасного кваліфікованого викладача є здатність перетворити предметний зміст викладання дисципліни в засіб професійного та особистісного розвитку студентів. Здійснити це неможливо без принципово нового розуміння сутності професійної діяльності і професійної компетенції самого викладача.